

reconstrucció que es devia fer entre els segles XVII o XVIII. Entre aquest últim segle i/o el XIX, sembla que s'hi va adossar una edificació a la banda de xaloc, de la qual en queden els murs que avui fan de contraforts. La reconstrucció dels anys 50, va refer la coberta i va construir de nou un arc apuntat a la meitat de la nau, del qual en desconeixem la seva originalitat.

Josep M. Masagué i Torné

BIBLIOGRAFIA

- Ballbé 1988: BALLBÉ i BOADA, Miquel. "Ermites i capelles de Terrassa, Matadepera i Viladecavalls". Terrassa: Miquel Ballbé i Boada, 1988.
- "Catalunya romànica. Vol. XVIII, el Vallès occidental, el Vallès oriental". Barcelona: Enciclopèdia catalana, 1991.
- Cardús 1954: CARDÚS, Salvador. "El castillo cartuja de Vallparadís. Visión històrica". Tarrassa: Patronato pro-castillo Cartuja de Vallparadís, 1954.
- Català 1969: CATALÀ i ROCA, Pere. "Castell-cartoixa", dins "Els Castells Catalans", vol. II. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 1969.
- Excavacions 1991: "Excavacions arqueològiques al fossat del castell cartoixa de Vallparadís". Col·lecció Quaderns, núm. 1. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1991.
- Puig, 1995: PUIG i USTELL, Pere. "El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomataris dels segles X i XI", vol. II i III. Col·lecció Diplomataris, 9 i 10. Barcelona: Fundació Noguera, 1995.
- Soler 2003: SOLER i JIMÉNEZ, Joan. "Territori d'Ègara, des de la seu episcopal fins al "castrum terracense"(segles V-X). Alguns residus antics en la toponímia altmedieval", dins "Terme" núm. 18. Terrassa: CEH i AHC. 2003.

Núm. 102

23 de gener de 2011

EL VALLÈS OCCIDENTAL

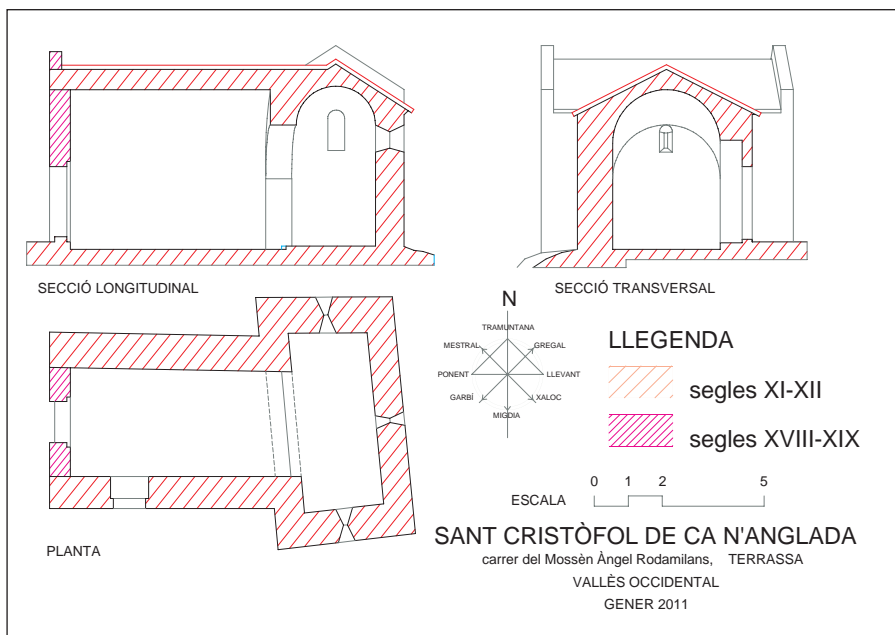
SANT CRISTÒFOL DE CA N'ANGLADA. (TERRASSA)

Situada en el barri que centra la masia d'aquest nom.

Una primera menció del lloc de Sant Cristòfol apareix en la venda d'una peça de terra, amb cases i arbres, que es fa l'octubre de l'any 1037, tot i que no esmenta cap església però, poc després, el desembre d'aquest mateix any els comtes de Barcelona fan donació d'un alou al monestir de Sant Llorenç del Munt, "on hi ha, des d'antic, els tres altars de Santa Maria, Sant Gabriel i Sant Cristòfor, lloc abandonat i apte per a la reconstrucció", (Puig, 1995, doc 264). Aquesta reconstrucció que ja figura com a realitzada 12 anys després, ja que, el gener de l'any 1049, la donen a tinença als esposos Argemir i Filmera, perquè "hi edificuin cases, mantinguin l'església i la regeixin i espletin l'alou", (Puig, 1995, vol. 1. p. 196-197).

L'edifici de Sant Cristòfol és singular ja que no té absis. Bé, no té l'absis tradicional que considerem com a comú de l'època, sinó que en el lloc on hauria de ser, hi ha una nau transversal, que podem considerar que és un transsepte, però sense el corresponent absis que hauria d'encapçalar l'edifici.

Bàsicament és un edifici de planta en forma de T, és a dir, que és constituït per dues naus rectangulars disposades, una a l'extrem de l'altra, amb els eixos perpendiculars entre si. La nau pròpiament dita té l'eix en la direcció de llevant a ponent i l'altra la intercepta pel costat de llevant. Actualment aquesta segona nau o transsepte, és la que fa les funcions de presbiteri. La

comunicació entre la nau i el transsepte és a través d'un arc triomfal que té forma de ferradura, encara que molt lleugera. És força clara, però, pel costat esquerre que té l'arrencada corba i pel costat dret es forma un esglaó.

De tota manera no sembla que aquest transsepte que fa les funcions de presbiteri, tingues un absis exempt, ja que no es veuen senyals, en el mur de llevant d'haver tingut mai cap obertura a la qual s'hagués pogut connectar un absis. La nau i el transsepte són coberts per sengles voltes de canó seguit.

Actualment l'edifici té dos accessos, un dels quals, situat a la façana de ponent, constituït per un portal adovellat amb arc de mig punt; l'altre, també adovellat, amb arc de mig punt i capialt interior, se situa a la façana de migdia. Aquest últim va ser obert en una restauració recent i sembla que podria ser l'accés original, tot i que, es fa difícil de confirmar pel fet que quan el van aparellar li van treure l'emmarcament dels brancals i les dovelles de l'arc, que, en la restauració esmentada van refer d'una manera molt poc reeixida. El portal de ponent també va sofrir, en algun moment, una forta transformació que ens dificulta la datació.

El transsepte és il·luminat per tres finestres de doble biaix, centrades, cada una en els corresponents murs de tramuntana, llevant i migdia. Sobre la porta de ponent hi ha un altra finestra, però aquesta és d'un sol biaix. De tota manera aquesta última és oberta en un mur de construcció força més tardana.

Abans del 1950 l'edifici era ensorrat i entre aquest any i el 1956 va ser reconstruït.

És un edifici senzill, d'una sola nau amb absis. La nau és de planta rectangular amb l'eix llarg en la direcció de grejal a garbí, amb el costat de grejal obert a un absis de planta semicircular sobrepassada, dibuixant una lleugera ferradura. La unió entre els dos espais és mitjançant un doble reclau que forma un arc triomfal de punta d'ametlla o apuntat. La nau és dividida en dos trams separats per un arc toral apuntat. La cobertura és actualment una estructura de fusta que es recolza sobre l'arc triomfal, el toral del mig i la façana de garbí. Tanmateix, l'observació de les fotografies existents, ens permet de veure que la que hi havia abans de l'ensulsiada també era de fusta, a més a més, el fet que els murs laterals siguin molt primers ens ho confirma. La coberta de l'absis és una volta de pedra de quart d'esfera.

En el mur de l'absis hi ha una petita finestra d'un sol biaix i arc de mig punt format per un sol bloc de pedra, el qual forma dos arcs concèntrics. Aquesta finestra és orientada a llevant, tot i que, té una disposició poc usual ja que no és centrada a l'absis.

L'edifici presenta, a més, uns contraforts als murs laterals i un campanar de cadireta situat sobre l'arc triomfal.

Els murs són construïts amb un aparell força irregular amb pedres rodades de diferents mides i formes i amb una disposició poc uniforme. El de l'absis presenta una disposició en filades més o menys horitzontals, de pedres menudes barrejades amb molt morter, i que mostra zones amb la pedra disposada inclinada, en un "opus spicatum" groller. També hem de considerar que els murs de la nau van ser demolits en gran part i només en va quedar la part baixa. Adossat als murs laterals i al de garbí hi ha un banc corregut que podria ser d'origen, si més no, l'esbaldregada dels murs laterals, acabava més o menys a l'alçada del banc.

El portal d'accés és per la façana de garbí, és un bonic portal adovellat amb les pedres perfectament tallades i de mida mitjana.

Les característiques de l'absis, de planta lleugerament en ferradura, la presència de zones amb un aparell d'"opus spicatum" i la finestra d'un sol biaix amb arc monolític, fa pensar, malgrat la documentació coneguda, en una construcció preromànica del segle X. Tanmateix aquest aparell és un recurs constructiu per igualar les alçades de les filades quan no es disposa de prou material regular o el constructor és poc hàbil en aquests treballs. L'arc triomfal, una mica apuntat o punta d'ametlla, s'ha de situar en una data a cavall dels segles XII i XIII. La nau amb la porta de ponent correspon a una

SANTA MAGDALENA DE PUIGBARRAL. (TERRASSA)

Capella situada al límit amb Matadepera, sobre el camí dels monjos que uneix Sant Cugat amb el monestir de Sant Llorenç del Munt, dalt la Mola.

La primera notícia que en coneixem va lligada amb la capella propera de Santa Margarida del Mujal, i correspon a quan el bisbe de Barcelona, Ponç de Gualba, hi desterrà a la priora i dues monges d'aquell monestir, l'any 1303. Més tard s'hi documenta una comunitat de monges "magdalenes" o

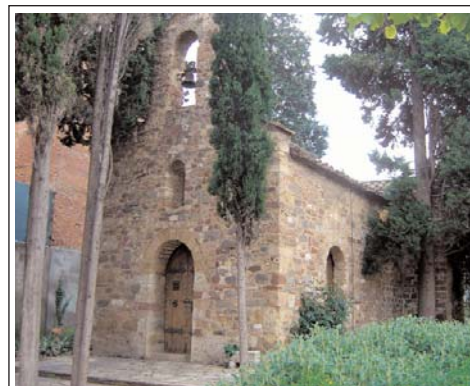
"penedides", dedicades a corregir-se i a corregir altres dones de vida lleugera. Aquesta comunitat seguia la regla de Sant Agustí i depenia del prior de Terrassa. Durant el segle XIV, el monestir rep forces donacions i es coneix la priora que hi havia l'any 1333, sor Roma Estapera i el nom de tres monges, Ermisenda de Reig, Margarida Moragues i Francesca Eymeric.

SANTA MAGDALENA DE PUIGBARRAL. Absis.

Al segle XV es documenta una existència molt precària, fins el punt que el bisbe de Barcelona n'autoritza una recapta per quan era "*quasi in totum est dirrutum*", encara n'autoritza una altra l'any 1483, justificat pel fet que el monestir era "*per les gents i les guerres*" derruït i destruït. De tota manera, l'any 1480, es reuniren els parroquians de Sant Pere de Terrassa, a instàncies del mossèn Lluís Casteda, el qual els proposà o demanà què deixessin que, Maria Sanyes, una bona dona, habités el monestir i que fos sostinguda amb les almoines dels parroquians.

L'any 1535 la comunitat va ser unida a la que hi havia a Barcelona i cinc anys després la sotspriora, sor Aldolça Morella, resident en aquesta ciutat, manifesta que el monestir de Puigbarral és buit. A partir d'aquest moment apareixen diferents beneficis a favor de personatges masculins amb l'autorització de la priora de Barcelona fins que, el 1613 la capella, el monestir i totes les terres van ser donades a Francesc Petit, pagès del mas Mir, de la parròquia de Sant Pere de Terrassa.

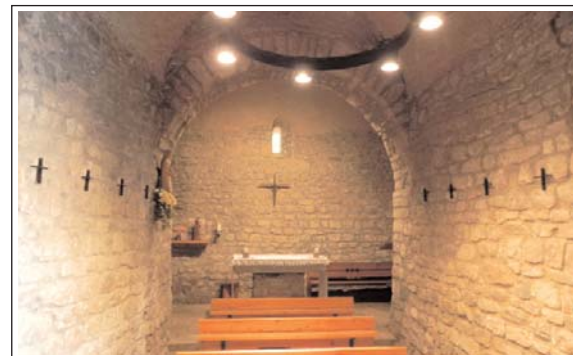
SANT CRISTÒFOL DE CA N'ANGLADA. Exterior.

Els murs són construïts amb un aparell de pedres rodades disposades en filades horitzontals. Les pedres són senzillament escantonades a cops de maceta o d'escoda per tal d'aplanar la cara que ha de rebre el revestiment i d'aquesta forma reduir la quantitat de material necessari. Les filades no són gaire uniformes i varien tant en el gruix com en la regularitat de la disposició horitzontal. Pel costat de dins es pot veure una discontinuïtat a la part baixa dels murs de la nau, en uns 40 cm d'alçada des de terra, on la pedra és rodada i no presenta cap mena de talla; també a la nau del transsepte trobem la mateixa discontinuïtat, però aquí té una alçada d'1 m pel costat de tramuntana i de 40 cm pel de migdia. Aquestes parts podrien correspondre a les restes d'un edifici anterior, possiblement el que sembla que ja existia abans de l'any 1037.

A la façana de ponent s'hi pot observar un trencament en la continuïtat de l'aparell que coincideix, més o menys, en l'espai de la façana que hi ha entre els murs laterals i volta que podria indicar una esbaldregada d'aquest mur.

Hom data aquest edifici com una construcció de mitjan segle XI, tot i que crec que seria més correcte situar-lo a final d'aquest segle o principi del XII, si ens atenem a la mida i tracte de l'aparell dels murs. Amb tot podem pensar que podien haver aprofitat estructures anteriors a la primera data.

D'aquesta capella procedeix una talla policromada de la Mare de Déu amb el Fill que ara es guarda en una casa particular. És una imatge que representa a la verge frontalment, amb el nen que s'asseu, centrat, a la falda de la Mare i manté amb la mà dreta el llibre de les Escriptures. Tots dos amb una figuració força hieràtica. Hom data aquesta talla com una realització del segle XII.

SANT CRISTÒFOL DE CA N'ANGLADA. Interior.

CASTELL CARTOIXA DE VALLPARADÍS. (TERRASSA)

Situat a la riba esquerra del torrent de Vallparadís. Actualment és el Museu de Terrassa.

L'any 1110 el comte Ramon Berenguer III va vendre a Berenguer de Sala i a la seva esposa, un alou amb la obligació de construir-hi un castell, el document no especifica el lloc concret però, sí que és identificat per documents posteriors. Aquesta sembla ser, malgrat possibles restes anteriors, la data a partir de la qual es construeix el castell. Podem saber que l'any 1123, ja hi havia construïda la part principal del castell, és a dir, la torre central amb les muralles que la rodegen, les set torres de reforçament i també era proveït amb unes cent sageteres per la defensa. En Berenguer va morir de pelegrinatge a Terra Santa l'any 1118, i el castell i les possessions passaren als seus fills, els qual adoptaren el cognom de Terrassa.

El domini d'aquest castell era el que s'anomena una quadra, que és un petit territori amb jurisdicció especial dins el terme d'un castell, que en el nostre cas és el *Terracium castellum*, el castell de Terrassa. Els senyor de la quadra era un aloer, que tot i ser lliure en les seves propietats havia de prestar homenatge al senyor del castell. El territori d'aquesta quadra comprenia, a més a més del castell, els masos, Palet, la Castlania, Figueres i el Trull.

Durant el segle XIV, n'era la castlana Blanca de Centelles la qual donà tots els seu béns perquè es fundés una cartoixa en el castell. Aquest canvi d'ús motivà fortes reformes. Entre els anys 1373 i 1374, els cartoixans la fortificaren, però el 1413 la vengueren als frares carmelitans de Barcelona. Tanmateix, però, el 1432 tornava a canviar de propietari. Va

CASTELL CARTOIXA DE VALLPARADÍS

passar a ser dels Sentmenat, els quals el tingueren fins el segle XIX. El 1947, el castell passà a mans de l'Ajuntament de Terrassa, cedit pels últims propietaris particulars, els Maurí. L'any 1959 es va restaurar i s'hi va instal·lar el Museu Municipal d'Art.

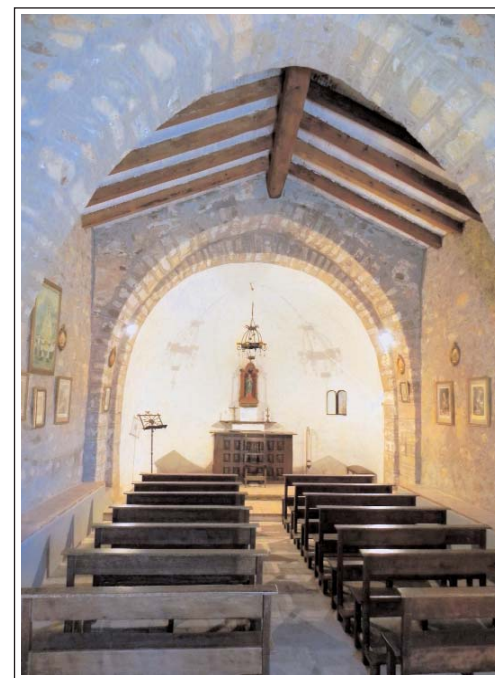
A la façana de tramuntana hi ha una arcada força gran que comunica l'església amb la construcció adossada.

L'edifici és il·luminat per dues finestres, una situada al centre de l'absis i l'altra al mur de migdia. Les finestres són de doble biaix fetes amb pedra tosca.

Els murs de la nau són construïts amb un aparell força uniforme fet amb pedra calcària toscament escantonada per deixar la cara vista més o menys plana i disposada en filades horitzontals. Aquests murs mantenen la uniformitat en tota l'alçada fins, pràcticament, l'inici de la volta, tot i que, per sobre de la finestra es veu un canvi en l'aparell que ens indica un alçament dels murs posteriorment a la construcció. En el mur de migdia, prop de la façana de ponent, s'hi poden veure els senyals d'una ensulsiada d'aquesta façana, que va obligar a reconstruir-la completament. A l'absis també hi podem observar diferents reconstruccions que es concreten en un mur amb un aparell semblant al de la nau, però menys regular en una alçada d'uns dos metres. Per sobre continua un altra aparell fet amb pedres sorrenques, de mida més gran, amb una disposició en filades però no tan uniformes.

Exteriorment l'absis va ser també sobrealçat, molt tardanament, segons es pot contemplar en el tram que hi ha per sobre de la cornisa de pedra tosca.

La construcció d'aquest edifici, si més no, les parts baixes dels murs, es podria datar de final del segle XI o principi del XII, més tard va ser modificat, possiblement a final del segle XII o principi del XIII, per alçar els murs de la nau i de l'absis, així com la construcció de la volta de l'absis. La coberta podria correspondre a la reconstrucció de la façana de ponent que s'hauria de situar durant el segle XVIII, sense poder dir com seria abans, encara que podem pensar que també era una volta apuntada feta de pedra.

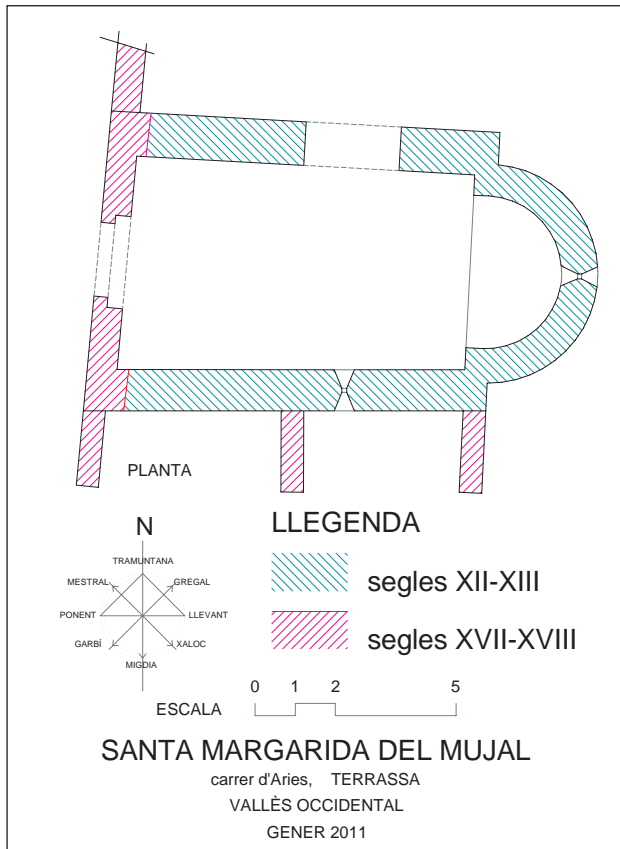
SANTA MAGDALENA DE PUIGBARRAL. Interior.

SANTA MARGARIDA DEL MUJAL. Interior.

per una volta de canó seguit, de perfil apuntat, i l'absis per una volta de quart d'esfera que es deforma en passar del semicercle horitzontal a la forma apuntada vertical per connectar amb la volta de la nau. La unió entre la nau i l'absis es fa mitjançant un reia senzill fet amb pedres ben treballades i de mida més gran que les corresponents del cilindre de l'absis. De tota manera la unió entre aquests dos elements ens indica una construcció en moments cronològics diferents. Per sobre l'arcada de l'absis i fins la volta de la nau, que és més alta, hi ha un mur fet amb maó de ceràmica. Aquest mateix material, posat a sardinell, és el que conforma la volta de la nau.

L'accés a l'edifici és per un portal adovellat que se situa a la façana de ponent les dovelles del qual són de mida mitjana i presenten un tallat perfecte. Sobre aquest portal hi ha un arc de descàrrega fet amb maons disposats a sardinell.

És un edifici de planta trapezoïdal amb quatre torres cantoneres i tres bestorres situades al centre dels panys de tramuntana, de llevant i en el de migdia. Té el pany de ponent alineat amb el marge del torrent de Vallparadís, el qual li fa de fossat natural i presenta els altres tres perfectament reforçats amb les torres cantoneres i bestorres, així com defensat per un fossat artificial que desguassa directament al torrent.

L'edifici ha estat molt modificat a causa de les diferents transformacions que va sofrir en el transcurs del temps per anar-se adaptant als usos de cada moment.

Potser la més important va ser quan el varen transformar en cartoixa, ja que malgrat que no es pot saber com era abans, sí que podem pensar que la transformació devia ser molt forta, ja que passava de ser una residència civil a la d'una comunitat monacal, amb necessitats molt diferents. Devien eliminar els elements que li donaven l'aspecte defensiu com, per exemple, la torre central, que tot sigui dit, era més un element de prestigi que no pas de defensa. La van tallar per la diagonal, eliminant els murs de ponent i de migdia que era la part que feia nosa per obtenir un claustre correcte. Els altres dos quedaven integrats en els corresponents murs de l'edifici. Devien adaptar diferents dependències als nous usos comunitaris i, principalment, van transformar l'ala de tramuntana per ubicar-hi la capella, la qual es transformava en un gran espai de doble alçada.

A mitjà segle XX va sofrir una restauració traumàtica en la qual basant-se en les restes existents, en aquell moment, van recrear un edifici defensiu ideal, copiat de models existents en altres llocs, que ens ha donat la imatge que avui podem observar. En aquestes obres van reconstruir completament els murs i torres de llevant, seguint la fonamentació existent i van completar l'alçada de les altres, van construir sostres i revestiments interiors, inclusivament van imitar en els murs l'*opus spicatum*, que donava antigor, però que en definitiva va crear forts problemes en la interpretació de la cronologia d'aquest edifici.

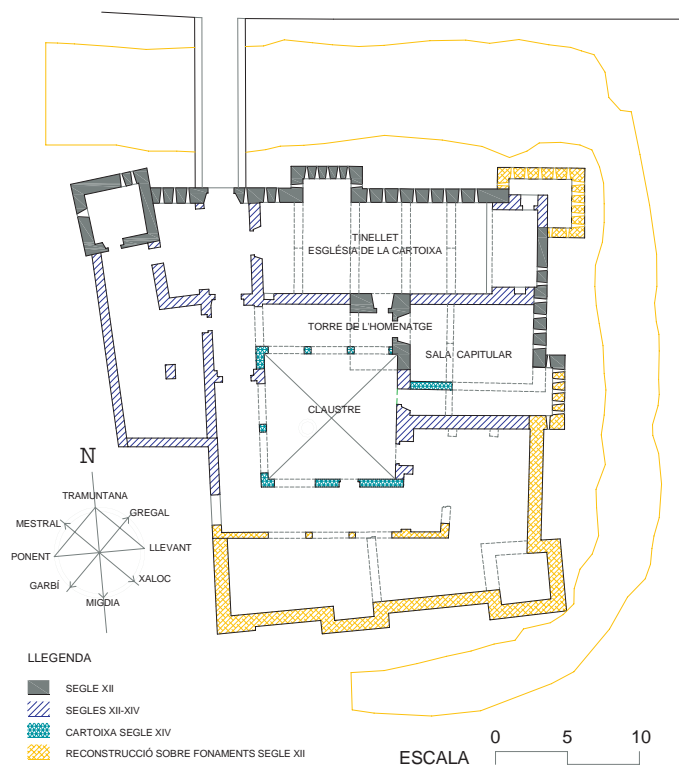
Dins les dificultats que plantegen les reformes realitzades sembla que es pot determinar com a obra del segle XII, jo diria de finals d'aquest segle, la primera planta de la façana

CASTELL CARTOIXA DE VALLPARADÍS.

de tramuntana, la torre cantonera de ponent i la bestorre. Les altres façanes presenten la part baixa amb moltes similituds amb la de tramuntana, bàsicament murs de paredat en que les pedres, rodades, formen filades horitzontals força regulars i que tenen les cantoneres fetes amb carreus de mida més gran. La torre del costat de ponent té les primeres filades amb les pedres de la cantonera de llevant que no són carreus sinó que són pedres sorrenques toscament escairades que segueixen la mateixa amplada que la de les filades, de les quals en formen part. Això es dona també a les parts baixes d'altres cantoneres de la façana de ponent. Aquesta característica podria situar-nos aquestes parts en el segle XI, o potser abans i podrien estar relacionades amb les parts que presenten "opus spicatum", en el parament. També els murs de repartiment interiors tenen restes que poden ser datades del segle XII, però la major part és obra que s'ha de datar entre aquest segle i el XIV, quan es va fer la reforma per instal·lar-hi la cartoixa.

CASTELL-CARTOIXA DE VALLPARADÍS
 TERRASSA VALLÈS OCCIDENTAL
 JOSEP M MASAGUÉ I TORNÉ, Arqte. GENE 2011

SANTA MARGARIDA DEL MUJAL. (TERRASSA)

Situada al polígon industrial de Santa Margarida, al qual dona el nom. És arran de l'autopista que uneix Barcelona amb Manresa.

Les primeres notícies que es coneixen d'aquesta capella són de l'any 1038, apareixem en la venda d'una peça de terra situada a *Fevolinas*, al costat del domini de Santa Eugènia. No és però, fins l'any 1042, que apareix ja amb una definició clara com a església, es dona en la cessió d'un alou, on surt amb l'advocació de tres santes, Santa Eugènia, Santa Margarida i Santa Susanna. Si bé en un principi l'advocació principal era a Santa Eugènia, entre els segles XIII i XIV, començà a agafar preponderància la de Santa Margarida.

SANTA MARGARIDA DEL MUJAL. Absis.

Era propietat del monestir de Sant Llorenç del Munt, però la distància feia descuidar els serveis, i el priorat de Santa Maria de Terrassa, que pretenia el domini, en començà a donar-ne, fet que va comportar diferents plets fins que el 1233, arribaren a un acord, pel qual quedà sota el domini de Santa Maria a canvi del pagament d'un cens anual.

L'any 1252, es consolidà l'establiment d'una comunitat de monges que seguien la regla de Sant Agustí, tot i que ja al 1244 aquestes monges ja havien fet alguna transacció immobiliària.

A principi del segle XIV, el monestir va ser clausurat i la seva priora i dues monges van ser desterrades al centre de Puigbarral, per la vida dissoluta que portaven.

Actualment és propietat privada en unió a la masia adjunta, que avui dia té l'ús de restaurant i que utilitza, molt dignament, la capella per a les bodes que s'hi celebren.

És un senzill edifici d'una sola nau amb absis. La nau és de planta rectangular amb l'eix en la direcció de llevant a ponent i és oberta pel costat de llevant on es connecta a un absis de planta semicircular. La nau és coberta